

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی فضای جغرافیایی

سال بیست و دوم، شماره‌ی ۸۰
زمستان ۱۴۰۱، صفحات ۶۵-۴۷

DOI:10.52547/GeoSpa.22.4.47

محمد ابراهیمی^۱
*علیرضا ایلدرمی^۲
علی اکبر سبزی پرور^۳
منصور غلامی^۴
حمید نوری^۵

بررسی دماهای کمینه بحرانی و موج سرمای مخرّب تاکستان‌های غرب و شمال غرب کشور

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۱۱

چکیده

یکی از عواملی که گاهی باعث نابودی کامل تاکستان‌ها می‌شود، مخاطرات ناشی از دماهای زیر صفر درجه سانتی‌گراد است. در این پژوهش اثر مخاطرات دمایی بر تخریب تاکستان‌های غرب و شمال غرب ایران با استفاده از داده‌های کمینه درجه حرارت در ۸۵ ایستگاه سینوپتیک در دوره آماری ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۴ میلادی و الگوهای سینوپتیکی تاثیر گذار بر رخداد سرماهای شدید مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که پرتکرارترین روزهای دارای موج سرمای مخرّب تاکستان‌های منطقه بطور میانگین در روز ۱۴ ژانویه (۲۵ دی ماه) رخ می‌دهد و ایستگاه‌های بستان‌آباد، خیرآباد، سراب، زرینه اباتو، کمیجان و همدان به ترتیب با میانگین ۱۵/۸، ۱۴/۲، ۱۱/۳، ۹/۴، ۸/۷ و ۸/۴ روز در یک سال، دارای بیش‌ترین تعداد روز با دمای منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد و کم‌تر از آن می‌باشند. نتایج تحلیل نقشه‌های سینوپتیکی نیز نشان داد تقویت کم فشار جنب قطبی و گسترش آن به سمت شرق و عرض‌های جنوبی به همراه استقرار پرفشار سیبری در غرب این کم فشار در سطح زمین، باعث افزایش شدت تاثیر سرمایشی این نوع موج‌های سرمای فصل زمستان در منطقه می‌شود. بررسی‌ها بیانگر این است که کم‌ترین دمای

۱- دانشجوی دکتری پژوهشکده کشمش و انگور، دانشگاه ملایر.

*۲- گروه مهندسی طبیعت، دانشگاه ملایر. (نویسنده مسئول).

۳- گروه کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا همدان.

۴- گروه کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا همدان.

۵- گروه مهندسی طبیعت، دانشگاه ملایر.

E-Mail: Ildoromi@gmail.com

بحرانی در بین ایستگاه‌های هواشناسی، مربوط به ایستگاه هواشناسی شهر سقز در استان کردستان با منفی ۳۳ درجه سانتی‌گراد و در رتبه‌های بعدی، شهرهای همدان، بستان آباد و سراب با دماهای منفی ۳۰ درجه سانتی‌گراد رکورددار سرما در بین شهرهای منطقه مورد مطالعه هستند. بنابراین کشت تمام ارقام انگور با میزان تحمل متفاوت در شهر سقز،

می‌تواند دچار صدمه و حتی مرگ بوته گیاه شود. نتایج پژوهش نشان داد حدود ۶۰ درصد شهرهای منطقه مورد مطالعه با تمام ارقام موجود ایرانی و خارجی می‌توانند بدون شرایط تهدیدآمیز سرمای شدید زمستانه، فصل سرد را سپری کنند.

کلید واژه‌ها: انگور، سرمای زمستانه، الگوهای سینوپتیکی، مقاومت به سرما.

مقدمه

چگونگی پراکنش گیاهان در طبیعت تحت تاثیر مشخصات شکل گیاه و میزان انطباق آن با شرایط طبیعی و محیطی است. در این رابطه طبقه‌بندی‌های مختلفی توسط دانشمندان اکولوژیست برای گیاهان پیشنهاد شده است که از بین آن‌ها سیستم رانکیر^۱ (ران‌کیائر) که اصول آن بر مبنای مقاومت گیاهان در برابر شرایط دشوار به ویژه سرما می‌باشد، بیان شده است (Davis and Galston, 2012: 310). بوته گیاه انگور به عنوان یک گونه بومی مناطق معتدله، مکانیسم‌های فیزیولوژیکی سازگار یافته‌ای دارد که آن را در مقابل سرما مقاوم می‌کند. رکود یا خواب که موجب کاهش فعالیت در هر یک از اندام‌های گیاهی از نظر فیزیولوژیکی می‌شود یکی از مکانیسم‌های فیزیولوژیکی سازگاری این گونه است، (Jalili Marandi, 2010: 942). علی‌رغم این خصوصیت، مقاومت ارقام مختلف انگور نسبت به سرما متفاوت است. لیکن مقاومت به سرما در مو که همان توانایی بافت‌های در حال خواب انگور برای زنده ماندن در شرایط تنش یخ‌زدگی در طول پاییز و زمستان می‌باشد، گاهی به دلیل تنش‌های دمایی و دور از انتظار موجب تخریب آن‌ها می‌شود (Jalili Marandi, 2010: 918). دمایی که بر اساس آن ۵۰ درصد جوانه‌های اولیه انگور در زمستان، از بین می‌روند، حد مقاومت به سرما نامیده می‌شود. بررسی‌ها بیانگر این است که گونه اروپایی مو در دمای کم‌تر از منفی ۱۸ درجه سانتی‌گراد ۵۰ درصد خسارت می‌بیند و با رسیدن این دما به منفی ۲۶ درجه سانتی‌گراد مرگ بوته رخ می‌دهد (Fennel, 2004: 201). با توجه به اهمیت ریسک دمای بحرانی در رابطه با تاکداری منطقه مورد مطالعه، پژوهش‌های متعددی در این زمینه مورد صورت گرفته، که در زیر به مواردی از آن‌ها اشاره شده است.

(Dami et al (2005), Zabadal and Anderson (1997) ارقام مختلفی از انگور دیررس، میانرس و زودرس را بر اساس رنگ حبه در تاکستان تحقیقاتی دانشگاه کنتاکی مورد بررسی قرار دادند و ارقامی را به عنوان ارقامی با حساسیت متفاوت به شدت سرمای زمستانه معرفی کردند. (Alijani and Shahryar (2008) به شناسایی و طبقه‌بندی

الگوهای سینوپتیکی ایجاد کننده سرمای شدید منطقه شمال غرب ایران پرداختند و نشان دادند که ۷۰ درصد سرمای شدید زمستان به خاطر استقرار ناوه عمیق بر روی شمال ایران و قرار گرفتن منطقه مورد مطالعه در قسمت عقب آن و همچنین وجود پرفشار در سطح زمین است. (Shoor et al (2009), Nejatyan (2009) در یک بررسی اثر سرما و مقاومت به سرما روی بوته‌های انتخاب شده را در تاکستان به صورت میدانی و در شرایط سردخانه‌ای و آزمایشگاهی ارزیابی نمودند. نتایج این تحقیقات نشان داد که اکثریت ارقام ایرانی در حال کشت در ایران از محدوده دمایی منفی ۱۷/۷ تا منفی ۲۳/۳ درجه سانتی‌گراد از مقاومت خوبی برخوردار می‌باشند و کم‌تر از این دما گیاه انگور دچار آسیب جدی می‌شود. (Fattahi and Salehi Pak (2009) داده‌های فشار سطح زمین و ترازهای ۵۰۰ هکتو پاسکال الگوی سینوپتیکی یخبندان‌های زمستانه ایران را شناسایی کردند و بیان داشتند که تیپ‌های هوای پرفشار اروپایی شمالی، پرفشار سیبری و پرفشار اروپای شرقی، بیش‌ترین تأثیر را در رخداد یخبندان‌های شدید و فراگیر ایران داشته‌اند. (Azizi et al (2009) موج سرمای شدید دی ماه ۱۳۸۶ را با استفاده از مؤلفه باد نصف‌النهاری، مؤلفه باد مداری، فشار سطح زمین، ارتفاع ژئوپتانسیل و دمای سطح زمین تحلیل نموده است. نتایج نشان داد که نیمه شمالی کشور در معرض فرا رفت شدید هوای سردی است که از مناطق قطبی و شمالی منطقه سرد سیبری می‌گذرد و با خود هوای سرد و خشک را به داخل کشور منتقل می‌کند. (Ghavidel Rahimi (2009) در مطالعه ای پیرامون سختی اقلیم زمستانی تبریز و ارتباط آن با نوسانات شمالگان، این الگو را عامل تعیین کننده سختی زمستان‌های تبریز دانسته است. (بیان نمود که در ایران دمای هوا به شدت تابع ارتفاع، عرض جغرافیایی و ظرفیت رطوبتی جو است. اثر ارتفاع بر دمای هوا بسیار چشم‌گیرتر و صدها برابر اثر عرض جغرافیایی است. (Zolfaghari et al (2012) در پژوهشی تحت عنوان پیش‌بینی تاریخ آخرین یخبندان‌های بهاری در غرب و شمال غرب ایران به این نتیجه رسیدند که بیش‌ترین روزهای یخبندان سالانه در سقز، نوزه، زنجان و اردبیل دیده شده‌اند؛ اما ایستگاه‌های آذربایجان با وجود داشتن عرض جغرافیایی بالاتر، طول فصل یخبندان کوتاه‌تری دارند. نتایج نشان داد که عامل توپوگرافی در طول فصل یخبندان بسیار موثر می‌باشد. (Shahrokhvandi et al (2014) به بررسی سرمای بی‌سابقه ژانویه پرداخته و استقرار پرفشار بر روی اروپای مرکزی را همراه با ناهنجاری مثبت و شدید پرفشار را دلیل خشکی هوای خاورمیانه در این سال معرفی می‌کند. همچنین ادغام پرفشار روی اروپای مرکزی را با پرفشار سیبری در امتداد نصف‌النهار ۵۵ درجه شرقی را عامل ناوه بین دریای آرال و خزر و در نتیجه فرارفت هوای سرد به داخل کشور می‌داند. (Karimi et al (2015) تعدادی از ارقام تجاری انگور تاکستان‌های ایران را جمع‌آوری و در محیط آزمایشگاهی و تاکستان تحت تنش سرمای قرار دادند. بر اساس این پژوهش ارقام بول‌مسکه، سرقوله، خلیلی، بیدانه قرمز و فخری زودرس توانستند دماهای منفی ۲۵ تا منفی ۲۷ درجه سانتی‌گراد را تحمل کنند و به عنوان ارقام مقاوم معرفی کردند. همچنین بیان داشتند که ارقام روبی سیدلس، پرلت و یاقوتی کم‌ترین تحمل به سرما، تا دمای منفی ۲۱ درجه سانتی‌گراد را داشتند. (Ghavidel Rahimi et al (2016) به تحلیل آماری و سینوپتیکی امواج سرمایی منطقه شمال غرب ایران پرداخته و نشان دادند که الگوی فشار حاکم در طول ایام حاکمیت امواج یاد شده، وضعیت پرفشار در سطح زمین و

ناوه عمیق در سطوح فوقانی می‌باشد که موجب کاهش سرعت حرکت توده‌های هوای سردی می‌شود که از طریق وزش سرمایی از عرض‌های بالاتر به شمال‌غرب سرازیر می‌گردد. (Mahmoudi (2016 در بررسی میانگین گردش جوی منجر به یخبندان‌های فراگیر در ایران، نشان داد که در الگوی گردشی فشار سطح دریا، آرایش مکانی سامانه پرفشار سبیری و کنش‌های متقابل آن با دو سامانه کم فشار جنب قطبی (کم فشار ایسلند) و کم فشار موسمی سودان، مهمترین بازیگران فشاری در وقوع حداکثر و حداقل فراوانی روزهای یخبندان‌های فراگیر در ایران می‌باشند؛ به طوری که در دوره‌های همراه با حداکثر فراوانی، روزهای همراه با یخبندان‌های فراگیر مشاهده می‌شود.

(Rezazadeh and Alijani (2017 به تحلیل سینوپتیکی امواج سرمایی خسارت بار شمال غرب ایران پرداختند. نتیجه این پژوهش نشان داد که فراوانی ماهانه آن‌ها در ماه‌های گذار آبان و فروردین است. این دو ماه بیش‌تر از ماه‌های دیگر امواج سرمایی شدید و فراگیر را تجربه کرده‌اند. همچنین دریافتند که ریزش‌های شدید در منطقه از نوع فرارفتی (جبهه‌ای) بوده است. علاوه بر آن مشخص گردید که با گذر جبهه سرد از منطقه و صاف شدن آسمان به‌ویژه در طول شب‌های زمستان، یخبندان‌های تابشی شدید در شمال غرب کشور رخ می‌دهد. استان‌های غربی و شمال غربی ایران از گذشته‌های دور تا کنون به دلیل اقلیم مناسبی که برای پرورش گیاه انگور دارند، تاکستان‌های فراوانی در خود جای داده و ساکنین این مناطق فعالیت کشاورزی و تاکداری را به عنوان معیشت‌شان پیش گرفته‌اند. با وجود داشتن اقلیم مناسب، گاهی به دلیل موقعیت جغرافیایی این استان‌ها و نوسانات آب و هوایی، موج‌های سرمایی از نواحی شمال غربی وارد ایران شده و باعث صدمات جدی به تاکستان‌ها می‌گردد. وجود چنین مخاطرات محیطی ناشی از یک پارامتر مهم اقلیمی یعنی دما به شکل کمینه بحرانی و موج سرمایی مخرب بر تاکستان‌های غرب و شمال غرب که موجب خسارت قابل ملاحظه‌ای بر این محصول می‌شود، این ضرورت را ایجاد نمود تا با بررسی آمار رخداد یخبندان، منشاء، زمان و نحوه ورود توده‌های سرمایی و تاثیر آن بر ارقام مختلف این محصول بتوان ضمن آشکارسازی وضعیت موجود از نتایج آن در جهت طرح برنامه‌های مدیریتی جهت کاهش اثرات مخاطرات دمایی در این قسمت از ایران گام‌های اجرایی مناسب برداشت.

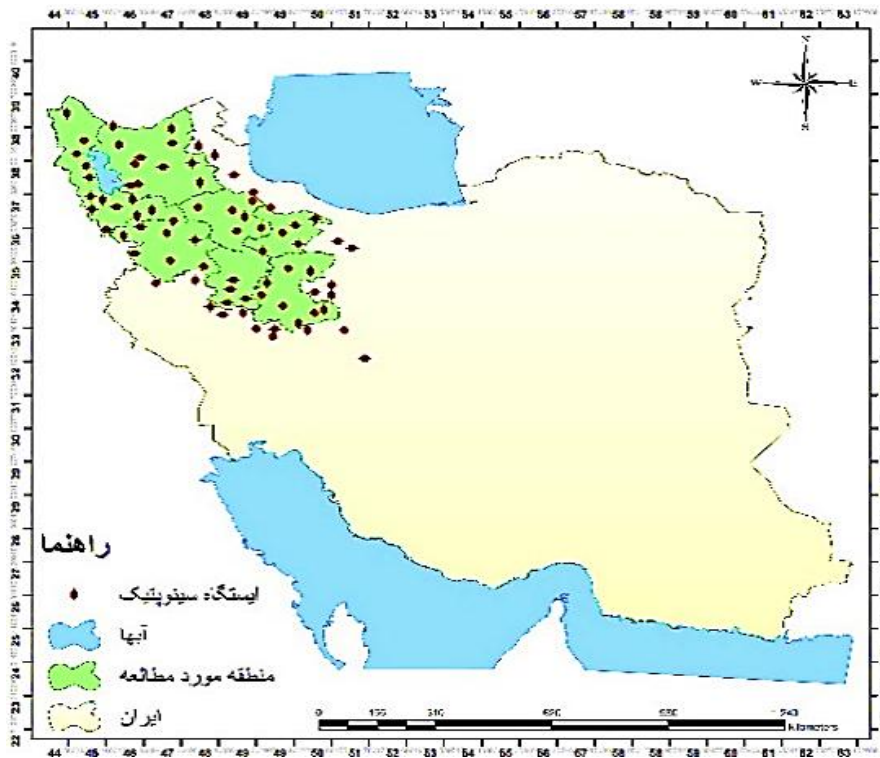
اهداف پژوهش حاضر عبارتند از:

- شناسایی دماهای بحرانی کمینه کم‌تر از منقی ۱۵ درجه سانتی‌گراد در منطقه برای کمک به انتخاب رقم مناسب در برابر سرمای زمستانه توسط تاکداران منطقه.
- معرفی الگوی سینوپتیکی عامل سرماهای شدید زمستانه برای پیش‌بینی، هشدار و آگاهی کارشناسان و تاکداران جهت مهیا نمودن وسایل و روش‌های مقابله با سرماهای شدید.

محدوده مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه شامل استان‌های انگورخیز آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، قزوین، همدان، زنجان، مرکزی و کردستان می‌باشند که در شکل (۱) نشان داده شده است. اقلیم این منطقه اکثراً از آب و هوای نیمه خشک و سایر

اقلیم‌ها نیز حدوداً بطور یکسانی در منطقه حضور دارند. در قسمت جنوب شرقی با توجه به نزدیکی به ایران مرکزی، اقلیم خشک و نیمه خشک حاکم است و به سمت شمال شرق و شرق به دلیل نزدیک شدن به منبع اصلی رطوبتی ایران (دریای مدیترانه) و همچنین قرار گرفتن قسمت‌هایی از آذربایجان غربی و کردستان در دامنه‌های رو به بادهای غربی شاهد اقلیم‌های مرطوب و خیلی مرطوب هستیم. اقلیم مدیترانه‌ای در نواحی مختلف منطقه، در دامنه کوه‌ها (کوهپایه‌ها) پراکنده شده است.

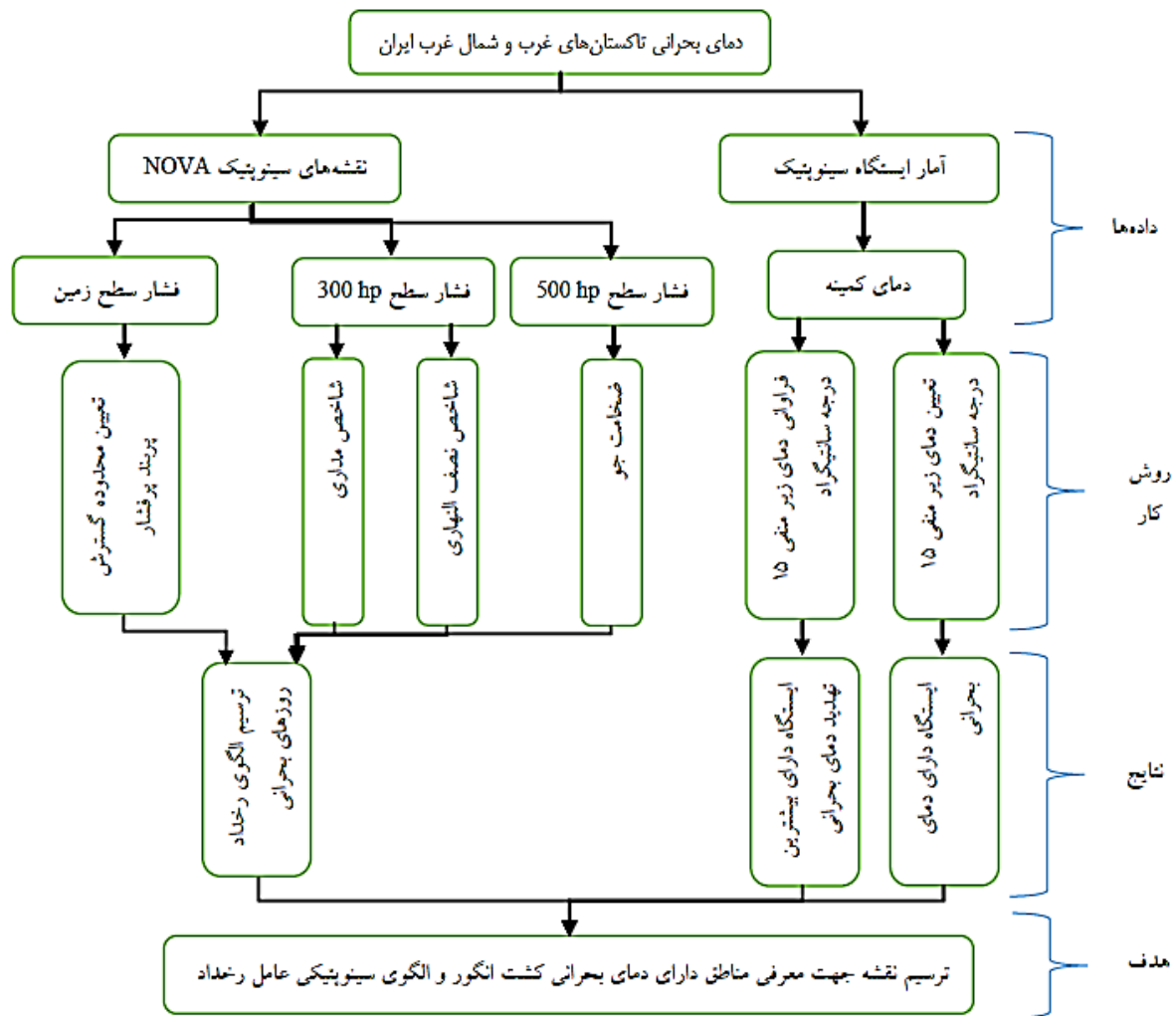
شکل ۱: موقعیت منطقه مورد مطالعه در ایران

Figure 1: Location of the study area in Iran

مواد و روش‌ها

دمای کمینه (سرما) در کنار مسئله آب، مهم‌ترین مباحث کشاورزی و تاک‌داری منطقه مورد مطالعه می‌باشد که اطلاع از منشاء و عوامل آن بسیار مهم خواهد بود. داده‌های مورد استفاده در این بررسی شامل پارامتر کمینه درجه حرارت سه ساعته ثبت شده در ۸۵ ایستگاه سینوپتیک منطقه غرب و شمال غرب ایران در دوره آماری ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۴ میلادی موجود در سازمان هواشناسی کشور می‌باشد (شکل‌های ۱ و ۲). بدین منظور برای استخراج یخبندان‌های صورت گرفته در منطقه، آمار سه ساعته ۸۵ ایستگاه سینوپتیک در دوره آماری مذکور پرتکرارترین روز و پرتکرارترین دمای کمینه زیر منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد تعیین شده است. برای شناخت بهتر الگوهای سینوپتیکی (کم‌فشار و پرفشار) تأثیرگذار و عامل موج‌های سرمای شدید و زمان رخداد آن در منطقه اقدام به تحلیل سینوپتیکی (همدید) موج سرمایی روز ۱۴ ژانویه (۲۵ دی ماه) به عنوان نمونه موردی شده است. با توجه به این‌که برای تفسیر توأم و دقیق

سامانه‌های فشار و ارزیابی اثرات محیطی آن در روی زمین نقشه‌های سطح زمین و تراز ۵۰۰ هکتوپاسکال که بسیار کارآمد هستند (Ghavidel, 2009: 114). نقشه‌های میانگین فشار سطح زمین و ژئوپتانسیل ۵۰۰ هکتوپاسکال روز ۱۴ ژانویه برای بازه زمانی ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۴ از وب سایت نوآ^۷ (NOAA) دریافت گردید. سپس بررسی تغییرات بادهای غربی و موج‌های آن‌ها، پارامترهای شاخص مداری و نصف النهاری نیز دریافت و تحلیل شدند. شکل (۲) نشان دهنده روش کار پژوهش حاضر می‌باشد.

شکل ۲: مدل روش کار پژوهش

Figure 2: Research methodology model

بنا به یافته‌های محققین پیشین، کمینه درجه حرارت اگر در یک مدت زمان کوتاه (کم‌تر از ۲۴ ساعت) رخ دهد و خیلی شدید نباشد، امکان خسارت آن خیلی نخواهد بود و بیش از ۲۴ ساعت دوام داشته باشد، می‌تواند باعث

۷- سازمان ملی اقیانوسی و جوی (National Oceanic and Atmospheric Administration)

آسیب جدی به گیاه شود. به همین منظور ملاک شروع دمای بحرانی کمینه در ایستگاه‌های منطقه مورد مطالعه، مشاهده طولانی مدت (بیش از ۲۴ ساعت) دمای سرمازدگی بوته انگور (در منابع مختلف بین ۱۵-، ۱۸- و ۲۰- متغیر درجه سانتی‌گراد است) در داده‌های ایستگاه سینوپتیک می‌باشد. لذا آمار سه ساعته دمای کمینه دریافت و پس از استخراج روزهای دارای دمای کم‌تر از ۱۸- درجه سانتی‌گراد، به استناد یافته‌های (Shoor et al., 2009) (Nejatiyan, 2009; Ebadi and Hadadian, 2014) استخراج گردید. تحقیقات صورت گرفته در زمینه مقاومت انگور به سرما در ایران تحت موضوع بررسی اثر سرما روی بوته‌ها تحت شرایط تاکستان‌ها و بصورت میدانی بوده و موضوع بررسی، مقاومت بوته‌های کانیدیا در شرایط سردخانه‌ای و به صورت تکراردار در شرایط آزمایشگاهی (Shoor et al., 2009; Nejatiyan, 2010) به سرما انجام شده در حالیکه در این پژوهش ملاک تقسیم بندی، درجه حرارت کمینه بحرانی منطقه مورد مطالعه است. خلاصه‌ای از نتایج این مطالعات در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول ۱- میزان مقاومت به سرما در برخی ارقام انگور^۱

Table 1- Cold resistance in some grape cultivars

میزان مقاومت	ارقام ایرانی	ارقام خارجی	دامنه دمایی تحمل (سانتی‌گراد)
حساس	بیش تر ارقام	ساتورن	۱۷/۷- تا ۲۳/۳-
نسبتاً مقاوم	برخی کلون فخری و سیاه قزوین	پرایس ریملی سیدلس	۱۹/۴- تا ۲۶-
نیمه مقاوم		بوفالو و آلدن	۲۳/۳- تا ۲۸/۸-
مقاوم		کاتابا و کنکورد	۲۶- تا ۳۱/۶-
بسیار مقاوم		کی گری	۳۱/۶- تا ۳۷/۲-

یافته‌ها و بحث

دماهای زیر منفی ۱۸ درجه سانتی‌گراد که هر چند سال یکبار باعث خسارات جبران ناپذیری به تاکستان‌های منطقه مورد مطالعه می‌شود، با استناد به منابع تحقیقاتی پرتکرارترین دما و روز سرد و کم‌ترین دمای رخ داده در ایستگاه‌های هواشناسی منطقه مورد مطالعه بررسی و نتایج آن در جدول (۲) ارائه شد.

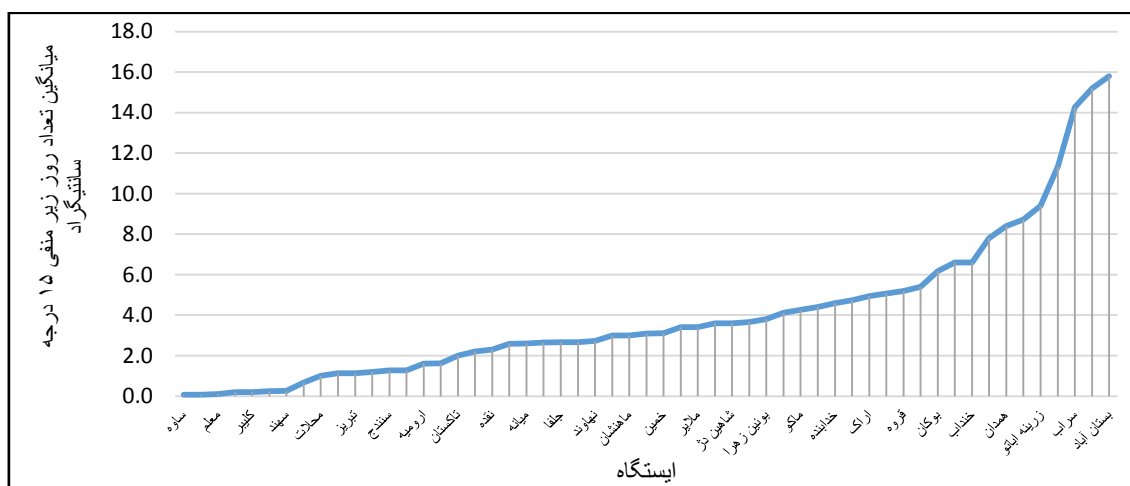
جدول ۲- پرتکرارترین دما و روز سرد و کم‌ترین دمای رخ داده در ایستگاه‌های هواشناسی منطقه مورد مطالعه

Table 2- The most frequent temperature and cold day and the lowest temperature occurred in the meteorological stations of the study area

پرتکرارترین روز سرد	پرتکرارترین دمای رخ داده	کم‌ترین دمای رخ داده	ایستگاه	پرتکرارترین روز سرد	پرتکرارترین دمای رخ داده	کم‌ترین دمای رخ داده	ایستگاه	پرتکرارترین روز سرد	پرتکرارترین دمای رخ داده	کم‌ترین دمای رخ داده	ایستگاه
۱۱	-۱۵	-۲۰	مرند	۱۴	-۱۵/۶	-۲۳/۸	ملایر	۱۶	-۱۶	-۳۴	خلیخال
۱۴	-۱۹/۴	-۱۹/۴	اصفهان	۸	۱۹-	-۲۳-۶	بوئین زهرا	۱۸	-۱۷	-۳۳	سفر
۸	-۱۷/۸	-۱۹/۴	تاکستان	۱۷	۱۵-	-۲۳/۶	پیرانشهر	۲۰	۱۵-	-۳۱/۴	اردبیل
۷	-۱۹/۴	-۱۹/۴	تویسرکان	۴۲	-۱۸/۶	-۲۳/۲	اهر	۱۶	-۲۰	-۳۱/۱	همدان
۲۵	-۱۵/۸	-۱۹/۴	مهاباد	۸	-۲۳	-۲۳	قم	۱۵	-۲۲	-۳۰/۴	ازنا
۱۰	-۱۶	-۱۹/۲	قزوین	۱۵	-۱۶	-۲۳	کرمانشاه	۱۶	-۲۲	-۳۰/۲	بستان آباد
۱۷	-۱۵/۶	-۱۹	کرج	۱۵	-۱۶	-۲۳	نهاد	۱۸	-۱۶	۳۰-	سراب
۱۱	-۱۷	-۱۸/۸	خرمدره	۴	-۱۵	-۲۲/۸	ماکو	۲۸	-۱۶	-۲۹/۶	اراک
۶	-۱۵	-۱۸/۴	مشکین شهر	۱۸	-۱۵	-۲۲/۵	روانسر	۱۱	-۱۷/۶	-۲۹/۴	خیرآباد
۳	-۱۵/۲	-۱۸/۲	ارومیه	۱۷	-۱۵/۲	-۲۲/۴	بناب	۱۸	-۱۸	-۲۹	کمیجان
۸	۱۸-	۱۸-	کاهک	۱۶	-۱۵	-۲۲/۴	سنندج	۱۹	-۲۴/۸	-۲۷/۴	خنداب
۱۳	-۱۵	-۱۷/۶	محلات	۷	-۱۸/۶	-۲۲/۲	قره‌آباد	۱۸	-۱۵	-۲۷/۲	تکاب
۹	-۱۶	-۱۷	کاشان	۱۰	-۱۷	-۲۲	ابر	۱۸	-۱۵	-۲۷	ماه‌نشان
۱	-۱۵/۶	-۱۶/۸	تبریز	۱۰	-۱۷	-۲۲	اشنویه	۱۸	-۱۷	-۲۶/۶	زنجان
۲	-۱۵/۸	-۱۵/۸	بانه	۱۳	-۱۵	-۲۲	آوج	۲	-۱۵/۵	-۲۶/۴	جلفا
۷	-۱۵/۸	-۱۵/۸	سهند	۱۱	-۱۵	-۲۲	خدابنده	۱۸	-۱۵	-۲۵/۶	زربینه اباتو
۴۳	-۱۵/۶	-۱۵/۶	معلم	۱۶	-۱۸/۶	/۲۲	گلپایگان	۱۵	-۲۰/۲	-۲۵/۴	خوی
۱۷	۱۵/۴	-۱۵/۴	کاربز	۱۱	-۱۵/۶	-۲۱/۸	بیجار	۱۸	-۱۵	-۲۵/۴	میانه
۱۲	-۱۵	-۱۵	ساوه	۱۶	-۱۹	-۲۱/۸	شاهین دژ	۱۷	-۱۸	-۲۵/۲	مریوان
۹	-۱۵	-۱۵	کلیبر	۲	-۱۶	-۲۱/۶	سرعین	۱۸	-۱۵/۸	-۲۴/۸	بوکان
۲۰	-۱۴/۸	-۱۴/۸	سلفچگان	۱۵	-۱۶/۸	-۲۱/۴	بروجرد	۱۹	-۱۶	-۲۴/۶	داران
۴۴	-۱۳/۴	-۱۳/۴	سردشت	۸	-۱۸/۶	-۲۱/۴	دلیجان	۱۸	-۱۵/۴	-۲۵/۵	میمه
۱۷	-۱۲	-۱۲	جوانرود	۱۷	-۱۸	-۲۱/۲	نقده	۱۵	-۲۰	۲۴/۴	دورود
۸	-۱۱/۴	-۱۱/۴	ماسوله	۱	-۱۵/۶	-۲۰/۶	مراغه	۱۲	-۱۷/۴	-۲۴/۴	سنقر
۷	-۱۰/۸	-۱۰/۸	تهران	۷	-۱۵	-۲۰/۴	خوانسار	۲۶	-۱۶	-۲۴/۴	نورآباد
۹	-۷/۸	-۷/۸	آستارا	۱۶	-۱۸	-۲۰/۴	سلماس	۱۴	-۱۶/۲	-۲۴/۲	الشر
۱۰	-۶/۸	-۶/۸	منتجبل	۱	-۱۵/۲	-۲۰/۲	میان دوآب	۱۳	-۱۷	-۲۴/۲	خمین
۱۵	-۶	-۶	تالش	۸	-۱۸/۴	-۲۰	تفرش	۱۴	-۱۵	-۲۴	قروه

نتایج نشان می‌دهد که کم‌ترین دمای بحرانی در بین ایستگاه‌های هواشناسی منطقه مورد مطالعه، مربوط به ایستگاه هواشناسی شهر سقز در استان کردستان با منفی ۳۳ درجه سانتی‌گراد و بعد از آن به ترتیب، شهرهای همدان، بستان آباد و سراب با دماهای زیر منفی ۳۰ درجه رکورددار ثبت دما در بین شهرهای منطقه مورد مطالعه هستند.

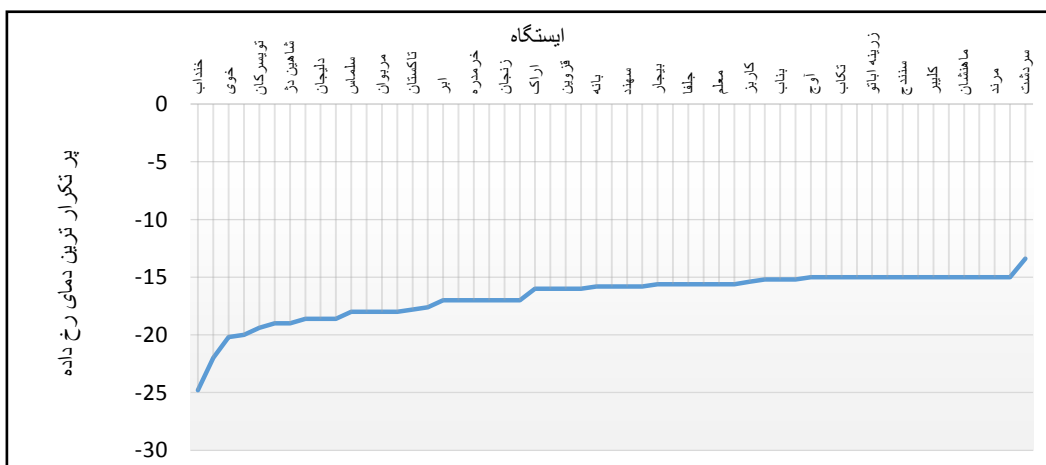
بررسی نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد که کشت تمام ارقام انگور با میزان تحمل متفاوت در شهر سقز با ثبت دمای منفی ۳۳ درجه سانتی‌گراد، می‌تواند دچار صدمه و حتی مرگ بوته گیاه شود. همچنین بررسی کمینه دمایی ایستگاه‌ها نشان می‌دهد که حدود ۶۰ درصد منطقه مورد مطالعه قابلیت کشت تمام ارقام موجود در ایران و ارقام خارجی را بدون شرایط تهدید آمیز سرمای شدید زمستانه، را دارد و این ارقام می‌توانند فصل سرد را سپری کنند. بررسی میانگین تعداد روزها با دمای کم‌تر از منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد در ایستگاه‌های منطقه مورد مطالعه نشان می‌دهد که ایستگاه‌های بستان آباد، خیر آباد، سراب، زرینه اباتو، کمیجان و همدان به ترتیب با میانگین ۱۵/۸، ۱۴/۲، ۱۱/۳، ۹/۴، ۸/۷ و ۸/۴ روز در یک سال، دارای بیش‌ترین روزهایی با دمای منفی ۱۵ (۱۸- تا ۱۵-) درجه سانتی‌گراد و کم‌تر از آن می‌باشند. شکل (۳) نمودار میانگین تعداد روزهای منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد و پایین‌تر از آن را نشان می‌دهد.

شکل ۳. نمودار میانگین تعداد روز با دمای کم‌تر از منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد ایستگاه‌های منطقه مورد مطالعه

Figure 3: The graph of the average number of days with temperature less than minus 15 degrees Celsius in the stations of the studied area

بررسی پرتکرارترین دمای زیر منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد در ایستگاه‌های منطقه مورد مطالعه نیز نشان می‌دهد که ایستگاه‌های خنداب با دمای منفی ۲۴/۸ درجه سانتی‌گراد و شهرهای بستان آباد، خوی و همدان با دمای زیر منفی ۲۰ درجه سانتی‌گراد، پرتکرارترین دمای زیر منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد را دارند. ایستگاه خنداب علاوه بر داشتن ارتفاع بالا نسبت به سطح آب‌های آزاد، به علت داشتن آب و هوای خشک و نیمه خشک و عدم وجود رطوبت مناسب برای تقلیل اثر سردی هوا و ورود موج‌های سرمای و سرمای شدید ناشی از یخبندان‌های تشعشعی دارای چنین وضعیتی است. شکل (۴) نمودار پرتکرارترین دمای زیر منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد را در منطقه نشان می‌دهد.

شکل ۴: نمودار پرتکرارترین دمای زیر منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد در ایستگاه‌های منطقه مورد مطالعه

Figure 4: The graph of the most frequent temperature below minus 15 degrees Celsius in the stations of the studied area

بررسی میزان تحمل سرمای زمستانه ارقام مختلف در شهرهای منطقه مورد مطالعه و نتایج آن در جدول (۳)، نشان می‌دهد که در محدوده هر یک از ایستگاه‌های هواشناسی چه ارقامی از انگور با نسبت تحمل و مقاومت به سرمای شدید زمستانی قابل کشت می‌باشد.

جدول ۳- میزان تحمل سرمای زمستانه ارقام مختلف در شهرهای منطقه مورد مطالعه

Table 3- Winter cold tolerance of different cultivars in the cities of the studied region

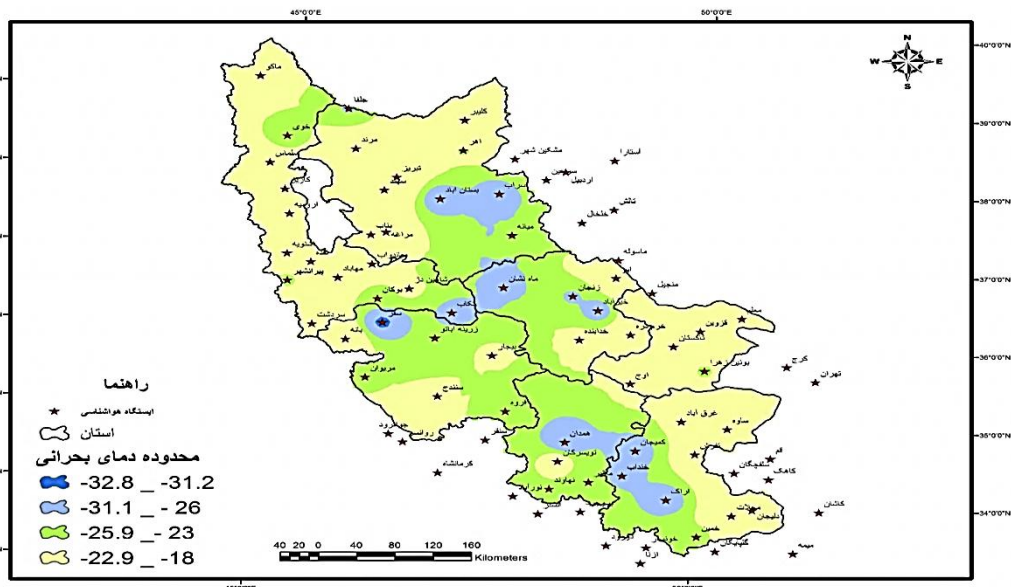
کم‌ترین دمای رخ داده	ایستگاه	میزان مقاومت	کم‌ترین دمای رخ داده	ایستگاه	میزان مقاومت
-۲۲	ابر	میزان بسیار مقاوم	-۳۳	سقز	بسیار مقاوم
-۲۲	اشنویه		-۳۱/۱	همدان	متحمل تا بسیار مقاوم
-۲۲	آوج		-۳۰/۲	بستان آباد	
-۲۲	خداآباد		-۳۰	سراب	
-۲۱/۸	بیجار		-۲۹/۶	اراک	
-۲۱/۸	شاهین دژ		-۲۹/۴	خیرآباد	
-۲۱/۴	دلپجان		-۲۹	کمپجان	نیمه متحمل تا بسیار مقاوم
-۲۱/۲	نقده		-۲۷/۴	خنداب	
-۲۰/۶	مراغه		-۲۷/۲	تکاب	
-۲۰/۴	خوانسار		-۲۷	ماهنشان	
-۲۰/۴	سلماس	-۲۶/۶	زنجان		
-۲۰/۲	میان دوآب	-۲۶/۴	جلفا		
-۲۰	مرند	-۲۵/۶	زرینه اباتو	کم تر متحمل تا بسیار مقاوم	
-۱۹/۴	تاکستان	-۲۵/۴	خوی		
-۱۹/۴	تویسرکان	-۲۵/۴	میانه		
-۱۹/۴	مهاباد	-۲۵/۲	مروان		
-۱۹/۲	قزوین	-۲۴/۸	بوکان		
-۱۸/۸	خرمدره	-۲۴/۵	میمه		
-۱۸/۲	ارومیه	-۲۴/۲	خمین		
-۱۷/۶	محلات	-۲۴	قروه		

جدول ۳- میزان تحمل سرمای زمستانه ارقام مختلف در شهرهای منطقه مورد مطالعه

Table 3- Winter cold tolerance of different cultivars in the cities of the studied region

میزان مقاومت	ایستگاه	کم ترین دمای رخ داده	میزان مقاومت	ایستگاه	کم ترین دمای رخ داده
حساس تا بسیار مقاوم	ملایر	-۲۳/۸		تبریز	-۱۶/۸
	بوئین زهرا	-۲۳/۶		بانه	-۱۵/۸
	پیرانشهر	-۲۳/۶		سهند	-۱۵/۸
	اهر	-۲۳/۲		معلم	-۱۵/۶
	نهادند	-۲۳		کاریز	-۱۵/۴
	ماکو	-۲۲/۸		ساوه	-۱۵
	بناب	-۲۲/۴		کلپیر	-۱۵
	سنندج	-۲۲/۴		سردشت	-۱۳/۴
	قره آباد	-۲۲/۲			

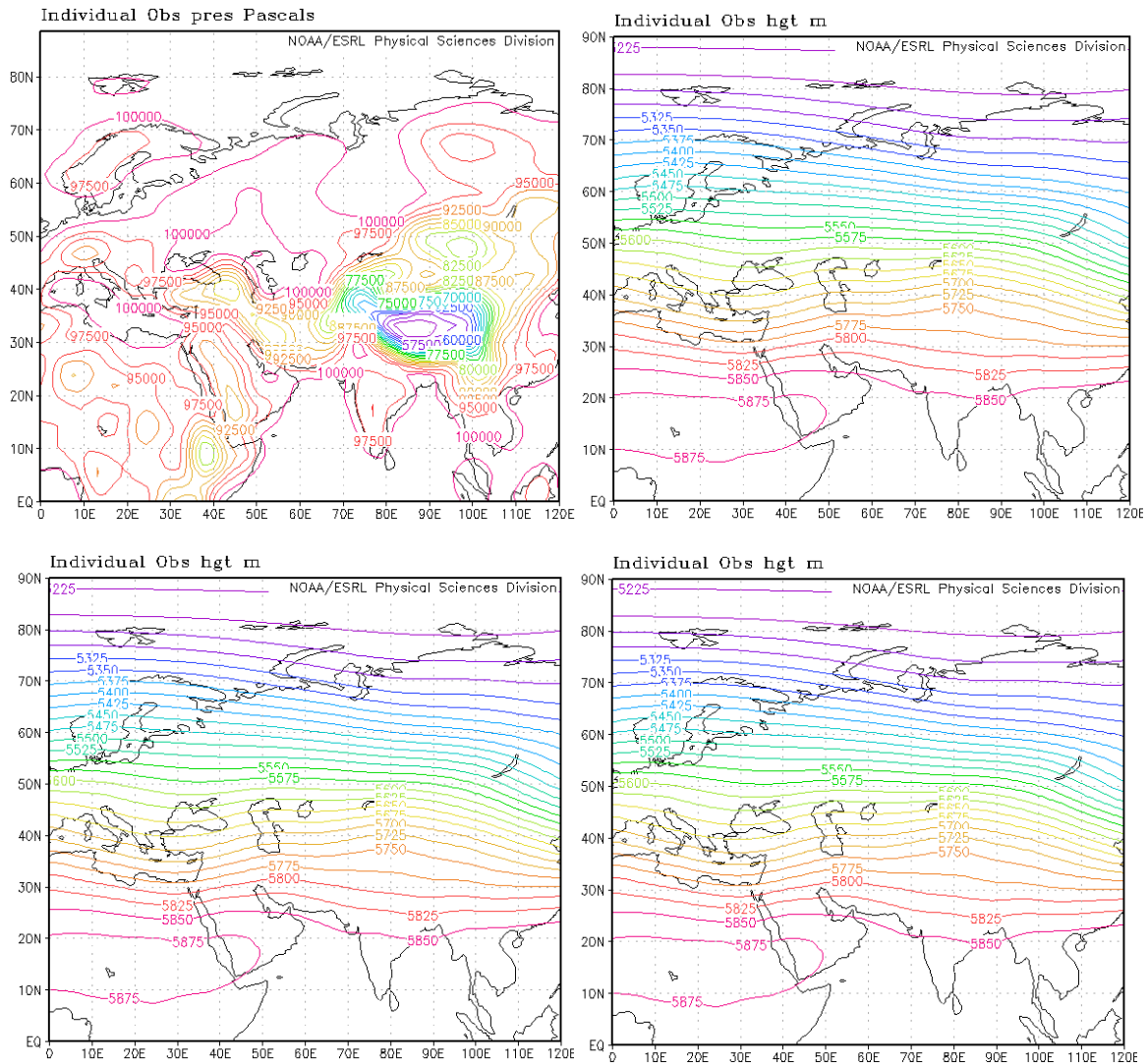
بررسی‌ها نشان می‌دهد که در تاکستان‌هایی که بیش از سه وقوع دمایی زیر منفی ۲۲/۲ درجه سانتی‌گراد در یک دهه دارند برای تولید ارقام وینیفرا بسیار مخاطره‌انگیز می‌باشند (Boyer and Wolf, 2001:19). بنابراین نتایج حاصله بیانگر این است که شرایط دمای بحرانی کمینه در ۲۹ ایستگاه از ۶۰ ایستگاه منطقه مورد بررسی، دمای ۲۲/۲ درجه سانتی‌گراد را بیش از یک بار در یک دوره ده ساله تجربه نموده‌اند. جدول (۲). بررسی آماری سرماهای شدید نشان داد که شدیدترین یخبندان‌های منطقه مورد مطالعه بطور متوسط در روز ۱۴ ژوئیه (۲۵ دی ماه و یا ۱۴ ژانویه) رخ می‌دهد و اکثریت ایستگاه‌های منطقه شدیدترین دماهای سرد را در ۱۱ دی ماه (اول ژانویه) تا ۳۰ دی ماه (۱۱ فوریه) تجربه می‌کنند. برای درک بصری بهتر نتایج پژوهش نقشه پراکنش دماهای بحرانی متفاوت منطقه مورد مطالعه در شکل (۵) نشان داده شد.

شکل ۵: نقشه پراکنش دماهای بحرانی متفاوت منطقه مورد مطالعه

Figure 5: Distribution map of different critical temperatures of the studied area

در نقشه پراکنش دماهای بحرانی مشاهده می‌شود که مناطق منطبق بر نواحی مرتفع دارای دمای بحرانی بین منفی ۲۶ تا منفی ۳۳ درجه سانتی‌گراد می‌باشند. به‌طور کلی هر چه از قله کوه‌های رشته کوه زاگرس و البرز دورتر می‌شویم، از تهدید دمای بحرانی تاکستان‌ها نیز کاسته می‌گردد. برای آشکار سازی وضعیت سینوپتیکی جو غالب بر استان‌های مورد مطالعه، روز ۱۴ ژانویه و موج سرمایشی فراگیر به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفت (شکل ۶).

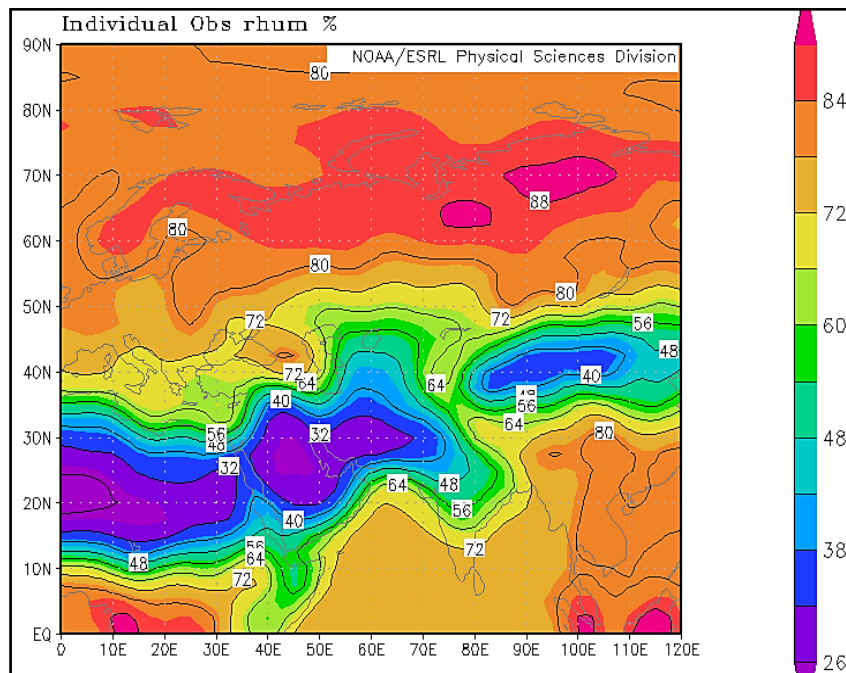
شکل ۶: میانگین فشار سطح زمین روز ۱۴ ژانویه (سمت راست بالا)، میانگین ارتفاع سطح همفشار ۵۰۰ هکتوپاسکال در روز ۵ ژانویه (سمت چپ بالا)، روز ۱۴ ژانویه (سمت راست پایین) و ۲۰ ژانویه (سمت چپ پایین)

Figure 6: The average surface pressure on January 14 (upper right), the average pressure level of 500 hPa on January 5 (upper left), January 14, (lower right) and January 20 (lower left)

جهت اطلاع از وضعیت و آگاهی از گسترش بادهای غربی به عرض‌های پایین‌تر و جنوبی، منحنی هم‌ارتفاع ۵۸۲۰ متر به عنوان مرز جنوبی بادهای غربی در نظر گرفته می‌شود (Sanders, 1988: 2629). بررسی نقشه‌های سطح ۵۰۰ هکتوپاسکال (شکل ۶) در سه تاریخ ۵، ۱۴ و ۲۰ ژانویه نشان از ورود بادهای غربی تا عرض‌های جنوبی ایران (۲۸

درجه شمالی) را دارد که در این زمان منطقه مورد مطالعه به‌طور کامل تحت تأثیر پدیده‌های مختلف جوی به همراه موج‌های بادهای غربی قرار می‌گیرد. رخداد حدی سرمای زمستانه شدید از جمله پدیده‌های جوی هستند که در بستر موج‌های بادهای غربی به شمال‌غرب و غرب کشور وارد می‌شوند. ورود بادهای غربی نشانه تضعیف پرفشار آזור و عدم حاکمت آن بر اقلیم منطقه و به تبع آن حضور و نقش آفرینی کم‌فشار سودان در جنوب و کم‌فشار جنب قطبی، پرفشار موضعی سیبری در شمال کشور می‌باشد.

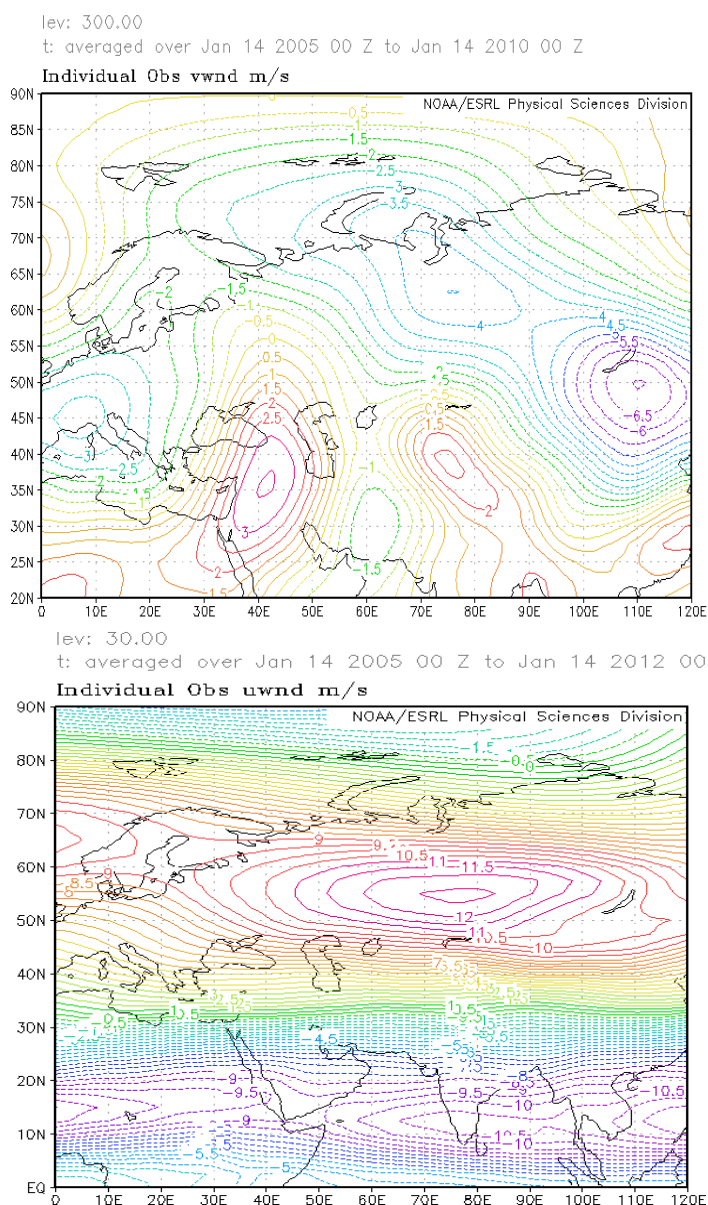
نقشه فشار سطح زمین در تاریخ ۱۴ ژانویه نمایانگر فعالیت و قدرت گرفتن کم‌فشارهای جنب قطبی ایسلند و آلوسین در شمال‌شرق کشور و پرفشار سیبری در شمال شرق کشور است. که به همین دلیل هوای سرد خشک نفوذ کرده از عرض‌های بالا پس از رسیدن به استان‌های شمال‌غربی و غربی و کاهش فشار آن، سبب کاهش شدید رطوبت نسبی در حدود ۲۰ تا ۵۰ درصد در این ناحیه می‌شود. شکل (۷) نقشه میانگین ۲۰ ساله درصد رطوبت نسبی را در روز ۱۴ ژانویه خاورمیانه نشان می‌دهد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که خشکی هوای روز ۱۴ ژانویه باعث کاهش اثر گلخانه‌ای جو منطقه و هدررفت انرژی گرمای سطح زمین از طریق امواج بلند مادون قرمز شده و یخبندان‌های نوع تشعشعی را موجب شده که این شرایط باعث افزایش شدت سرما در منطقه می‌شود.

شکل ۷: نقشه میانگین ۲۰ ساله درصد رطوبت نسبی روز ۱۴ ژانویه منطقه خاورمیانه

Figure 7: 20-year average relative humidity percentage map on January 14 in the Middle East region

به منظور مطالعه تغییر الگوی جریان بادهای غربی ناشی از تغییرات فرارفت جریان هوا و تأثیر آن بر وضعیت سرمای زمستانه منطقه مورد مطالعه، نقشه سرعت دو مؤلفه نصف‌النهاری و مداری بادهای غربی بررسی شدند که در شکل (۸) ارائه شده است.

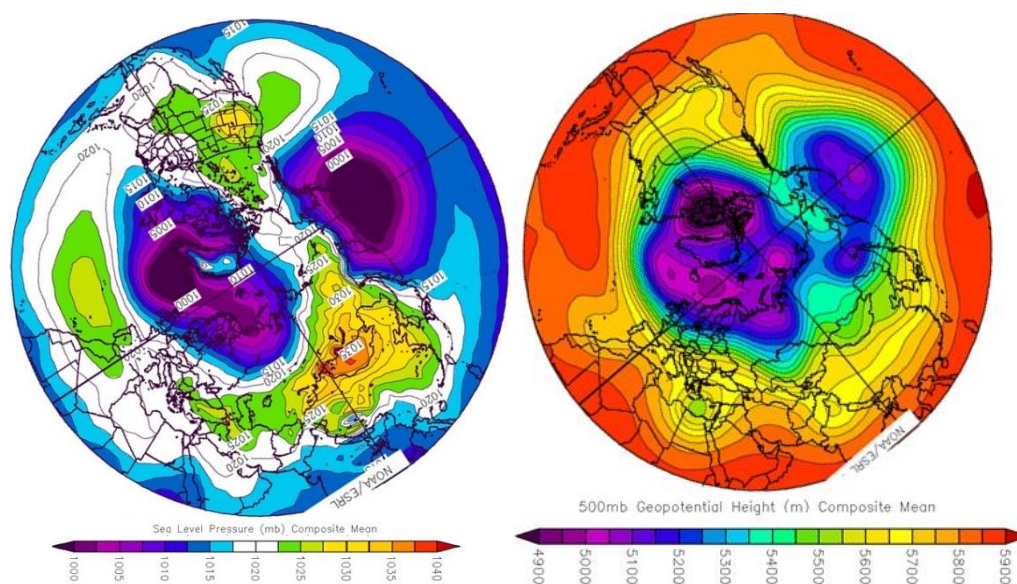
شکل ۸: مؤلفه باد مداری و مؤلفه باد نصف النهاری سطح ۳۰۰ هکتوپاسکال روز ۱۴ ژانویه

Figure 8: Orbital wind component and meridional wind component at the level of 300 hectopascals on January 14

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بر روی منطقه مورد مطالعه، مقادیر میانگین مؤلفه مداری در تاریخ ۱۴ ژانویه مقادیر مثبت (بردار جهت غربی) و در نواحی جنوبی آن مقادیر منفی (بردار جهت شرقی) وجود دارد. همچنین مؤلفه نصف‌النهاری بر روی منطقه در همین تاریخ مقادیر مثبت (بردار جهت جنوبی) را نشان می‌دهد. مثبت بودن مقادیر مؤلفه مداری و مؤلفه نصف‌النهاری بیانگر وجود جریان نصف‌النهاری است که باعث کش و قوص بین بادهای ناشی از گرادیان سیستم‌های کم‌فشار و پرفشار می‌شود. در چنین وضعیتی ناو‌ها و پشته‌های عمیق شکل گرفته (Ghavidel Rahimi and, Khoshhal Dastjerdi, 2010:124) و در ناو‌ه بوجود آمده روز ۱۴ ژانویه در شمال-

شرق منطقه مورد مطالعه، هوای سرد عرض‌های شمالی به سمت عرض‌های جنوبی منطقه منتقل می‌شود. در این حالت هوای گرم عرض‌های پایین به سمت عرض‌های شمالی انتقال می‌یابد که در اغلب اوقات باعث بریدگی گردش بادهای غربی شده و پدیده بندالی (بلوکینگ) را بوجود می‌آورد. برخی اقلیم شناسان الگوی بلوکینگ را امواج منزوی می‌دانند (Habibi Nokhandan, 2004; Bluestein, 1993) که در ماه‌های سرد سال موجب تداوم استقرار امواج سرد می‌گردد.

جهت آشکارسازی این پدیده و مرتبط با سرمایش زمستانه منطقه مورد مطالعه نقشه میانگین ارتفاع ژئوپتانسیل ۵۰۰ هکتوپاسکال در روز ۱۴ ژانویه دریافت و بررسی شد (شکل ۹).

شکل ۹: نقشه فشار سطح زمین (راست) میانگین ارتفاع ژئوپتانسیل ۵۰۰ هکتوپاسکال و (چپ) در روز ۱۴ ماه ژانویه
 Figure 9: Earth surface pressure map (right) of the average geopotential height of 500 hectopascals (left) on January 14

نتایج تحلیل نقشه‌های سینوپتیکی فشار سطح ۵۰۰ هکتوپاسکال نشان می‌دهد که به دلیل تقویت کم فشار جنب قطبی ناشی از آب‌های نسبتاً گرم اقیانوس اطلس شمالی و گسترش آن به سمت شرق و عرض‌های جنوبی به همراه استقرار پرفشار سبیری با منشاء سرمایشی در غرب این کم فشار در سطح زمین، مانع حرکت کم فشار به سوی شرق شده و باعث تمایل حرکت کم فشار به سمت عرض‌های جنوبی می‌شود. با عمیق شدن موج بادهای غربی موجب ورود هوای بسیار سرد و خشک عرض‌های جنب قطبی به منطقه مورد مطالعه گردیده و کندی حرکت و گاهی سکون آن در منطقه شمال‌غرب و غرب ایران موجب افزایش شدت اثر سرمایشی این نوع موج‌های سرما در فصل زمستان می‌شود.

بررسی نقشه میانگین ارتفاع ژئوپتانسیل ۵۰۰ هکتوپاسکال روز ۱۴ ژانویه نشان می‌دهد که در این زمان از زمستان به دلیل عمیق شدن فرود موج مستقر بر روی دریای مدیترانه، بخشی از ناوه آن جدا شده و به صورت بلوکینگ از نوع

دو قطبی یا شارش شکافته شده^۹ در شرق و غرب ایران شکل گرفته است. این شرایط باعث کند شدن حرکت توده‌های هوای سرد و استقرار آن‌ها برای مدت زمان بیش‌تری خواهد شد. همچنین بریدگی بخشی از ناوه فرود بادهای غربی و توقف آن بر روی آب‌های گرم مدیترانه، از انتقال رطوبت به منطقه مورد مطالعه جلوگیری کرده که در چنین شرایطی شدت خشکی هوا، اثر سرمایشی موج هوای سرد منتقل شده از عرض‌های شمالی را شدیدتر می‌نماید.

نتیجه‌گیری

سرمایه‌های شدید زمستانه و خسارات‌های متأثر از آن پژوهشگران زیادی را بر آن داشته که راهکارهای مقابله و کاهش صدمات ناشی از آن را بدست آورند. اصلاح ارقام، به‌کارگیری برنامه تغذیه مناسب، استفاده از پوشش‌های محافظ، کاشت در دامنه‌های شیب‌دار، داربستی کردن سیستم تربیت و استفاده از بخاری و ایجاد دود نمونه‌ای از این راهکارها است که می‌تواند ارقام انگور را تا چند درجه مقاوم‌تر نماید. با وجود چنین اقداماتی، گاهی برخی از موج‌های سرماییه همچون موج‌های ابر سرد قابل تحمل نخواهند بود و می‌تواند باعث ریشه کنی تاک‌ها گردد.

یکی از بهترین روش‌های امروزی برای مقابله با این مخاطرات دمایی آگاهی از ورود این امواج سرماییه به منطقه و مهیا نمودن ابزار و ادوات مورد نیاز برای کاهش اثرات آن می‌باشد. بررسی آماری دماهای کمینه حدی زیر منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد که به عنوان درجه حرارت مخرب در ارقام محصول انگور درتاکستان‌های غرب و شمال‌غرب ایران نشان داد که کم‌ترین دمای بحرانی در دوره زمانی ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۴ بین ایستگاه‌های هواشناسی منطقه مورد مطالعه، مربوط به ایستگاه هواشناسی شهر سقز در استان کردستان با منفی ۳۳ درجه سانتی‌گراد می‌باشد. بعد از شهر سقز، شهرهای همدان، بستان آباد و سراب با دماهای زیر منفی ۳۰ درجه قرار دارند. ایستگاه بستان آباد، خیرآباد، سراب؛ زرینه اباتو، کمیجان و همدان به‌ترتیب با میانگین ۱۵/۸، ۱۴/۲، ۱۱/۳، ۹/۴، ۸/۷ و ۸/۴ روز در یک سال، دارای بیش‌ترین روزهایی با دمای منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد و پایین‌تر می‌باشند. همچنین ایستگاه‌های خنداب با دمای منفی ۲۴/۸ درجه سانتی‌گراد و شهرهای بستان‌آباد، خوی و همدان با دمای زیر منفی ۲۰ درجه سانتی‌گراد، پرتکرارترین دمای زیر منفی ۱۵ درجه سانتی‌گراد را دارند. شهر خنداب علاوه بر داشتن ارتفاع بیش‌تر، به علت داشتن آب و هوای خشک و نیمه خشک و عدم وجود رطوبت کافی برای تقلیل اثر سردی هوای منتقل شده همراه با ورود موج‌های سرماییه؛ یخبندان‌های تشعشعی بیش‌تری را تجربه می‌کند. به همین دلیل از همه ایستگاه‌ها در وضعیتی با شدت بحران بیش‌تری قرار دارد.

تحلیل نقشه‌های سینوپتیکی روز ۱۴ ژانویه به عنوان میانگین پرتکرارترین روز کم‌ترین دمای کمینه رخ داده در منطقه نشان دهنده مثبت بودن مؤلفه بادهای مداری و منفی بودن مؤلفه بادهای نصف‌النهاری می‌باشد. چنین شرایطی باعث افزایش شدت و گستردگی فوق‌العاده سرمای زمستانه زمانی در منطقه می‌شود. بررسی نقشه هم‌فشار سطح ۵۰۰

هکتوپاسکال در روزهای با شدت سرمای زیاد همانند روز ۲۱ دی ماه ۱۳۸۶ شمسی نشان می‌دهد که با پایش وضعیت پرفشارهای جنب حاره‌ای آزور، پرفشار حرارتی سطحی سبیری و کم‌فشار جنب قطبی ایسلند و همچنین دیدبانی پربند فشار ۱۰۲۲ هکتوپاسکال در سطح زمین و ارتفاع ۵۵۲۰ دکامتر سطح هم‌فشار ۵۰۰ هکتوپاسکال می‌توان حداقل ۱ تا ۳ روز قبل از ورود موج سرمای حامل دماهای بحرانی به مناطق شمال‌غربی، غربی و مرکزی ایران را پیش‌بینی نمود. این پیش‌آگاهی، فرصت آمادگی و مهیا کردن ادوات لازم برای پیشگیری و مقابله با موج سرمای خسارتزا را برای تاکداران فراهم می‌سازد.

References

- Azizi, GH., Akbari, T., Davoodi, M., Akbari, M., (2009), "Analysis of the wave of cold weather in Iran in 2007", *Physical Geography Research Quarterly*, 70: 1-19. [In Persian].
- Bluestein, H., (1993), "Synoptic-dynamic meteorology in Midlatitudes", *Principles of Kinematics and Dynamics*, Vol. 1, London: John wiley & sons.
- Boyer, J. D., Wolf, T., (2001), "*GIS and GPS aid the exploration of viticultural potential in Virginia*", Instruction & Research Department of Geography Virginia Tech, pub: Blacksburg.
- Dami, I., Bordelon, B., Ferree, D. C., Brown, M., Ellis, M. A., William, R. N., Doohan, D., (2005), "*Midwest grape production guide*", Bulletin 919. Columbus: Ohio State University Extension pub.
- Davis, P., Galston, S., (2012), "*The life of the green plant*", Translate by Mojtahedi, M., Lassani, H., Tehran, University of Tehran, Tehran: pub. [In Persian].
- Ebadi, A., Hadadinejad, M., (2014), "*Physiology, breeding and production of grapevine*", Tehran, Tehran: University of Tehran, pub. [In Persian].
- Fattahi, E., Salehi Pak, T., (2009), "Synoptic pattern analysis of winter glaciers of Iran", *Geography and Human Relationships*, 13: 127-136. [In Persian].
- Fennel, A., (2004), "*In adaptations and responses of woody plants to environmental stresses, Freezing tolerance and injury in grapevines, ed Arora R*", Binghamton: Haworth Press.
- Ghavidel Rahimi, Y., (2009), "A statistical investigation on analysis of oscillations trend and forecasting of high extreme temperatures time series in Tehran", *Scientific Journals Management System*, 39: 109-127. [In Persian].
- Ghavidel Rahimi, Y., Khoshhal Dastjerdi, J. A., (2010), "Query on the severity of winter climate in Tabriz and its relationship with Arctic oscillations", *MJSP*, 14 (1): 179-196. [In Persian].
- Ghavidel Rahimi, Y., Motalebzadeh, S., Farajzadeh asl, M., (2016), "Statistical and synoptic analysis of cold waves in North west of Iran", *Journal of geographical sciences*, 40: 29-46. [In Persian].
- Habibi Nokhandan, F., (2004), "Synoptic and dynamic analysis of blocking, the detection of a boundary system and its impact on Iran", *Journal of the Earth and Space Physics*, 32 (3): 69-89. [In Persian].
- Jalili Marandi, R., (2010), "*Physiology of Environmental stress & resistance mechanisms in horticultural plants*", Tehran: Academic Center for Education". [In Persian].
- Karimi, R., Ershadi, A., Karami, F., (2015), "Winter cold tolerance screening of 22 grapevine cultivars of Kurdistan province", *Applied Crop Breeding*, 3(2): 177-190. [In Persian].
- Mahmoudi, P., Khosravi, M., Masoodian, S. A., Alijani, B., (2016), "Mean atmospheric circulation leading to pervasive frost in Iran", *Arid Regions Geographic Studies*, 24:86-103. [In Persian].
- Masoudiyan, SA., (2011), "*Climate of Iran, sharia toos*", Tehran: Sharia Toos, Pub. [In Persian].
- Nejatyan, M. A., (2009), "*A complete guide of grape, production and processing*", Tehran: Agricultural education pub. [In Persian].
- Rezazadeh, Y., Alijani, B., (2017), "Statistical- synoptic analysis of damage cold waves in the North West", *Journal of Geography and Planning*, 61: 183-202. [In Persian].

- Sanders, F., (1988), "Life history of mobile troughs in upper Westerlies", *Monthly Weather Review*, 116: 2629-2648.
- Shahrokhvandi, S, Ghayour, H, kaviyani, M., (2014), "Circulation to the norms of the atmosphere and the parameters of the centers of activity in winter in Iran", *Geographical Researches Quarterly Esfahan*, 22: 86-100. [In Persian].
- Shahriyari, M., Alijani, B., (2008), "Synoptic origin of cold temperatures over the Northwest of Iran", *Physical Geography Research Quarterly*, 65: 1-16. [In Persian].
- Shoor, M. A., Tehranifar, S. H., Nematy, Y., Salahvarzy, A., Mokhtarian, M., (2009), "Evaluation and determination of chilling and freezing resistance in three commercial grape cultivars (*Vitis vinifera L.*) in north of Khorasan", *Environmental Stresses in Agricultural Sciences (ESAS)*, 2 (2): 159-169.
- Zabadal, j. T., Anderson, j. A., (1997), "*Vineyard establishment II: Planting and early care of vineyards, Extension bulletin E-2645*". East Lansing, Mich.: Michigan State University Extension.
- Zolfaghari, H., Zahedi, G.H., Sajadi Far, T., (2012), "Predicting last spring freezing day in west and northwest of Iran", *Geography and Sustainability of Environment*, 2: 59-74. [In Persian].